

ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В статті визначено сутність економічної безпеки. Доведено актуальність управління економічною безпекою в умовах світової фінансової кризи, проаналізовано стан зовнішньоекономічної безпеки України, його динаміка, відповідність показників зовнішньоекономічних відносин граничним значенням. Наведена структура національної безпеки України. Визначені основні загрози зовнішньоекономічній безпеці України та пріоритетні напрями економічної політики, щодо забезпечення безпеки в майбутньому. Проведений аналіз існуючої ситуації в контексті загострення суспільно-політичних відносин

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека, зовнішньоторговельна безпека, зовнішні загрози, порогові значення.

N.I. GAVLOVSKA, N.S. AMONS

Khmelnitsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

EXTERNAL SECURITY ISSUES UKRAINE

Abstract - In the article the nature of economic security. Proved actuality of management economic security is well-proven in the conditions of world financial crisis, the state of external economic safety of Ukraine, his loud speaker, accordance of indexes of external economic relations to the threshold values, is analysed. Also shows the structure of the national security of Ukraine. Certain basic threats to external economic safety of Ukraine and priority directions of economic politics, in relation to providing of safety in the future. The analysis of the situation in Russia at the moment.

Keywords: foreign security, foreign trade security, external threats, rejection thresholds.

Вступ. В сучасних умовах загострення соціально-політичних проблем та поширення негативного впливу політичної складової на економічні процеси, значна кількість вітчизняних підприємств вже зазнали суттєвих втрат. На даний момент високий рівень відкритості економіки України до негативного зовнішнього впливу створює додаткові загрози для її економічного розвитку. Тому саме дослідження сучасних проблем зовнішньоекономічної безпеки України є актуальним, а визначення напрямів усунення цих загроз та пом'якшення їх впливу на економіку є першочерговим завданням держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зовнішньоекономічна безпека розглядається як складова економічної безпеки держави сучасними вітчизняними та іноземними науковцями. Дослідження зовнішньоекономічної безпеки України ведуться провідними економістами, знаними вченими, такими як О.С. Власюк, В.М. Геєць, В.І. Мунтіян, С.І. Пирожков, І.В. Сухоруков та інші.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження стану зовнішньоекономічної безпеки України, виявлення сучасних зовнішніх викликів і загроз для її економіки, розроблення алгоритму вирішення проблемних питань.

Основні результати дослідження. Вагомою складовою економічної безпеки України є її зовнішньоекономічна безпека. В умовах посилення інтеграції економіки України у світову економічну систему питання зовнішньоекономічної безпеки набувають все більшої ваги.

Зовнішньоекономічна безпека полягає у здатності держави забезпечувати всебічний динамічний розвиток національного господарства, нагальні потреби у критичному імпорті, сприятливі показники макроекономічних балансових агрегатів, перш за все загального платіжного балансу, бюджетного балансу, а також зовнішньоторговельного балансу в довгостроковій перспективі, що є передумовою стабільності національного валютного ринку, стійкості гривні [1]. Як свідчать дані офіційної статистики, в Україні вже тривалий період спостерігається зростаюче негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами (рис. 1), що вказує на доволі суттєві загрози і ризики, особливо у зовнішньоекономічній діяльності. Також виникають певні проблеми у оцінці вагомості впливу тих чи інших факторів на загальну економічну безпеку країни або окремі складові національної безпеки..

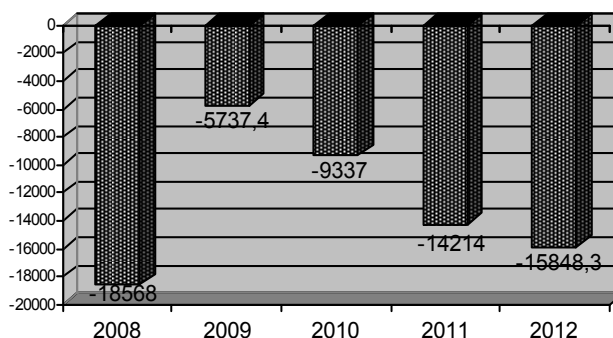

Рис. 1. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами за 2008–2012 роки, млн дол. [2]

У сучасній літературі для визначення рівня зовнішньоекономічної безпеки виділяють близько двох десятків індикаторів, але досі для них не вироблено критичних значень. В свій час академік Л.А. Абалкін зазначив, що наближення до гранично допустимої величини відповідних індикаторів свідчить про наростання загроз соціально-економічній стабільності суспільства, а їх перевищення – про вступ суспільства у зону нестабільності і соціальних конфліктів, тобто про реальний підрив економічної безпеки [3] України в зовнішньоекономічній діяльності необхідно враховувати сильну залежність від Росії, насамперед в поставках енергоносіїв. Внаслідок слабкої диверсифікації торговельних стосунків, для України не можуть бути використані ті ж самі індикатори та показники, які використовуються для інших країн світу. Тому актуальною задачею є вивчення того, які з показників реально визначають стан національної економіки, які показують її наближення до кризового стану [4].

На теперішній час існує широкий спектр показників зовнішньоекономічної безпеки. Серед них варто виділити наступні.

1. Коефіцієнт відкритості національної економіки, тобто відношення обсягу зовнішньої торгівлі (експорту та імпорту) до ВВП.
2. Коефіцієнт покриття імпорту експортом.
3. Відношення обсягу експорту до ВВП.
4. Відношення обсягу імпорту до ВВП.
5. Сальдо зовнішньоторговельної діяльності.
6. Частка іноземних інвестицій у ВВП.
7. Відношення суми виплат та основної частини зовнішнього боргу до ВВП.
8. Відношення суми виплат та основної частини зовнішнього боргу до експорту товарів.
9. Товарна структура експорту та імпорту.
10. Ефективний валютний курс національної валюти.
11. Інші показники.

Показники зовнішньоекономічної безпеки країни змінюються, а тому необхідно проводити їх постійний моніторинг [5]. Показники зовнішньоекономічної безпеки країни та їх порогові значення наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники зовнішньоекономічної безпеки країни та їх порогові значення [6]

№	Показники економічної безпеки	Порогове значення	
		Передкризовий стан	Критичний стан
1	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	Менше 1; більше 1,2	Менше 0,9; більше 1,3
2	Експортна залежність, % до ВВП	більше 40	більше 50
3	Імпортна залежність, % до ВВП	більше 40	більше 50
4	Обсяг прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	менше 7	менше 5
5	Частка в експорті товарів інноваційної продукції	менше 15%	менше 10%
6	Частка сировини в товарному експорті, %	більше 40	більше 50
7	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, %	більше 25	більше 30
8	Імпорт енергетичних ресурсів з однієї країни, %	більше 25	більше 30
9	Зовнішній державний борг по відношенню до ВВП, %	більше 30	більше 40
10	Валовий зовнішній борг, % до ВВП	більше 70	більше 80

У сфері зовнішньоекономічної безпеки одним з вагомих показників є коефіцієнт покриття імпорту експортом. Аналіз показника покриття експортом імпорту у 2005 – 2012 роках наведений у таблиці 2.

Таблиця 2

Коефіцієнт покриття експортом імпорту 2005 -2012 рр..[2]

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Коефіцієнт покриття експортом імпорту, %	102,2	112,6	96,9	88,2	82,5	80,8	90,4	85,7
Стан безпеки	Нормальний	Нормальний	Передкризовий	Критичний	Критичний	Критичний	Передкризовий	Критичний

Враховуючи наведені у таблиці 2 дані, необхідно констатувати суттєве падіння зазначеного показника у 2009 р. та 2012 роках. Це обумовлено в першу чергу світовою економічною кризою 2008 року та стагнацією вітчизняної економіки у 2012 році. Варто підкреслити, що основними торговельними

партнерами України є країни Європейського союзу та країни СНД. Частка країн СНД у зовнішньоторговельному обороті країни у 2012 р. становила 40,6%, а країн ЄС – 29,7%. Серед партнерів-країн СНД, яскраво виділяється основний торговельний партнер – Росія, питома вага якої в загальному обсязі зовнішньої торгівлі нашої країни склала 31,6%, тоді як серед країн ЄС такого лідера немає, найбільшу частку займає Німеччина – 5,4% [2, с.9].

Не зважаючи на високу інтеграцію російського капіталу в українські підприємства та активну співпрацю вітчизняних підприємств з суб'єктами російської федерації, вплив соціально-політичних процесів, що відбулися на початку 2014 року в Україні, суттєво змінив динаміку зовнішньоекономічної активності. На даному етапі відбувається прихована економічна війна, де основною зброєю є енергоносії, сертифікація продукції, обмеження доступу до певних ринків.

Тому для вирішення основних проблемних питань та забезпечення зовнішньоекономічної безпеки країни необхідно:

- зменшити енергозалежність від Росії та активізувати співпрацю з іншими країнами сходу і заходу;
- стабілізувати ситуацію у фінансовій сфері та забезпечити прозорі правила ведення бізнесу;
- реалізувати нововведення задекларовані у останній редакції Митного кодексу України, що стосуються спрощення та гармонізації митних процедур;
- створити рівні умови для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та суттєво зменшити обсяги "сірого імпорту";
- забезпечити повну демаркацію кордонів не тільки на заході країни, а й на сході;
- призупинити діяльність компаній, що активно використовують офшорні зони для управління своїми фінансовими потоками;
- забезпечити стимулювання органами місцевого самоврядування підприємств - суб'єктів ЗЕД з метою створення робочих місць та надходження валютної виручки у країну.

Висновки Отже, проведені дослідження показали, що зовнішньоекономічну безпеку держави не можна дослідити без зв'язків з національною та економічною безпекою держави. Якщо до 2006 року основними загрозами зовнішньоекономічній безпеці були низький рівень інвестиційної привабливості та висока експортна та імпортерна залежності, то починаючи із 2007 року головними небезпеками для стійкості економіки країни є негативне значення зовнішньої торгівлі, валовий борг, темпи зростання зовнішнього державного боргу. Тому нами було запропоновано низку заходів, які за умови навіть часткової їх реалізації дозволять суттєво знизити рівень загроз для національної економіки і забезпечити активізацію зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні.

Література

1. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І.Мунтіян – К.: КВІЦ, 1999. – 462 с.
2. Статистичний збірник "Зовнішня торгівля України". – К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агенство", 2013 – 99 с.
3. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. — 1994. — № 12. — С. 4–13.
4. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека : у визначеннях та поняттях : словник-довідник / В. А. Ліпкан, О.С. Ліпкан – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КВІЦ, 2008. – 398 с.
5. Хіміч Т.В. Індексний аналіз обмінного курсу гривні та зовнішньої торгівлі України / Т.В.Хіміч, А.В.Ставицький // Вісник Національного Банку України. – 1999. – №4. – С.74-76
6. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / за ред. акад. НАН України С.І. Пирожкова. – К.: НІПМБ, 2003. – 42 с.

References

1. Muntiyani V.I. Ekonomichna bezpeka Ukrayiny / V.I.Muntiyani — K.: KVICz, 1999. — 462 s.
2. Statystichnyy zbirnyk "Zovnishnya torgivlya Ukrayiny". — K.: DP "Informacijno-analitychne agenstvo", 2013 — 99 s.
3. Abalkin L. I. Jekonomicheskaja bezopasnost Rossii: ugrozy i ih otrazhenie / L. I. Abalkin // Voprosy ekonomiki. — 1994. — № 12. — S. 4–13.
4. Lipkan V. A. Nacionalna i mizhnarodna bezpeka: u vyznachennyax ta ponyattyax : slovnyk-dovidnyk / V. A. Lipkan, O.S. Lipkan — 2-ge vyd., dop. i pererob. — k. : KVICz, 2008. — 398 s.
5. Ximich T.V. Indeksnyj analiz obminnogo kursu gryvni ta zovnishnoyi torgivli Ukrayiny / T.V.Ximich, A.V.Stavyczkij // Visnyk Nacionalnogo Banku Ukrayiny. — 1999. — №4. — С.74-76
6. Metodychni rekomendaciyi shhodo ocinky rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny / za red. akad. NAN Ukrayiny S.I. Pyrozhkova. — K.: NIPMB, 2003. — 42 s.

Рецензія/Peer review : 25.4.2014 р.

Надрукована/Printed : 11.6.2014 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Кафедри АСМЕ ХНУ Григорук П.М.